

КОМПЕТЕНТНОСТИ В СПЕЦИАЛИЗИРАНИЯ НЕМСКИ ЕЗИК И ТОЗИ В ПРОФЕСИЯТА

Силвия Василева¹
e-mail: s.vasilyeva@unwe.bg

Резюме

Статията разглежда аспекти на проблема, как чуждоезиковите компетентности в работна среда се съчетават в понятието професионална комуникация. Тя се отграничава от понятията за специализиран и професионален език посредством описание на нужни за конкретна работна ситуация езикови и извънезикови умения. За целта се разглежда примерна работна ситуация чрез дескриптори на Общата европейска референтна рамка за изучаване на чужди езици. Обръща се внимание на актуализирането ѝ и разширяването на понятията „говорене“, „писане“, „четене“ и „слушане“ до „умения и стратегии“ за тях. Споменават се най-важните тенденции в професионалната комуникация според актуални изследвания: динамизиране, диференциране и децентрализиране в езиковото обучение за професията.

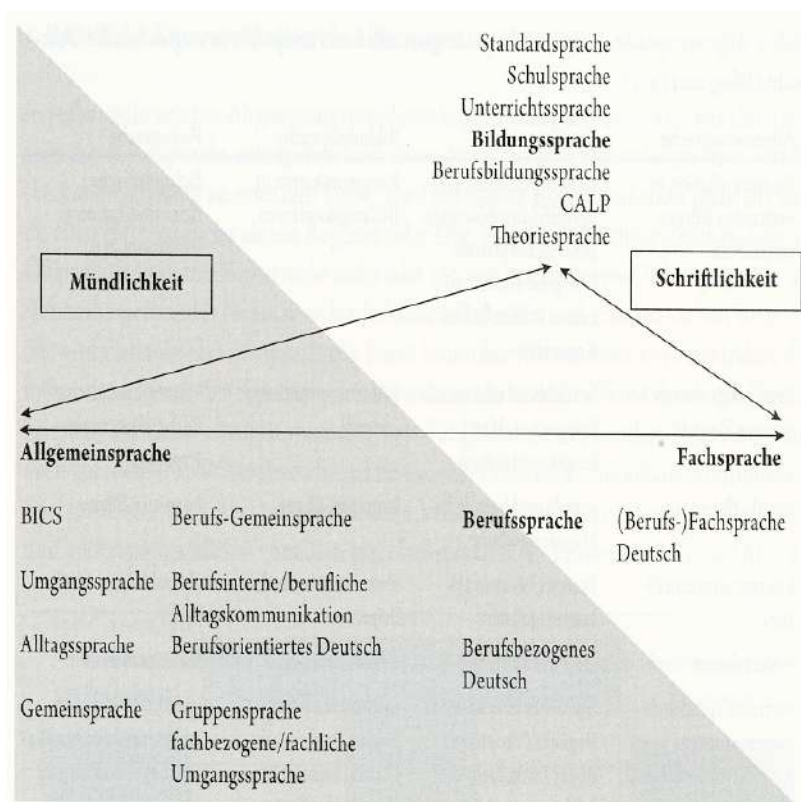
Ключови думи: немски език, професионални компетентности, специализираност

JEL: A23, Y80

В практически ориентираната чуждоезикова дидактика и в приложната лингвистика се използват термините професионален език, общ език, образователен и специализиран език. От първостепенно значение за изследователската дейност е специализираният, докато другите два се явяват като продукт на първоначалното разделение общ и специализиран (Efing, 2014; Knifka, Roelcke, 2016, pp. 41-58; Roche, Drumm, 2018, pp. 131-155; Roelcke, 2020, pp. 18-23, pp. 189-199). За да се осъществи това разграничение е избран „подход от методиката на вариативната лингвистика“, в рамките на който професионалният език се определя като функционален регистър. Ефинг (Efing, 2014, p. 420) разработва концептуално „разгърнато поле на професионалните регистри между полюсите на „устност и писменост“ и в този контекст идентифицира поредица от частични синонимни термини.

¹ Старши преподавател, доктор, катедра „Чужди езици и приложна лингвистика“, факултет „Международна икономика и политика“, УНСС, ORCID: 0000-0003-2283-0665

Специализираният език се явява разновидност или регистър, който се характеризира с преобладаваща писменост и следователно с относителна независимост от контекста, както и с висока степен на сложност. За разлика от него общият има характеристиките на устния език, т.е. частично е зависим от контекста, а сложността му е с ниска степен. Професионалният език се намира между общия и специализирания език и по този начин между устния израз и писмения. И накрая, образователният език се характеризира с умерена сложност и контекстуална зависимост; той се намира в областта на писмения език; частични синоними тук са: език на професионалното обучение, когнитивно академично владение на езика (CALP), училищен език, теоретичен език и език на преподаването (фигура 1).

Източник: Efig (2014, p. 420).

Фигура 1: Концепционално и терминологично разгърнато поле на професионалните регистри (Konzeptionelles und terminologisches „Spannungsfeld berufsrelevanter Register“)

Ясното разделяне на четирите понятия, но най-вече на специализирания и професионалния език, е много трудно само въз основа на релевантните признаци устност и писменост. Макар че „двата белега не могат да се изолират един от друг“ (Tsvetkov, 2022, p. 21) заедно с познанията за социални правила и модели, те все пак не са единствените конституиращи елементи, и по-конкретно, Ефинг (Efing, 2014, p. 432) съставя допълнителни „езиково-комуникативни характеристики на професионално важните регистри“. Решаващ е комуникативният контекст и езиковите особености, използвани в него. Този контекст може да бъде уточнен само в съответствие с вече установени предварително термини като например „познати ситуации от ежедневието“ по отношение на общия език, „професионален контекст“ при професионалния език, „образователен контекст“ по отношение на образователния език и „специализиран контекст“ при специализирания език. Що се отнася до специфичните езикови характеристики, те се припокриват, особено в случая с професионалния език: докато според Ефинг (Efing, 2014, p. 432) „познатите езиково-комуникативни изисквания“ се отнасят към общия език, както и „институционално-функционалните преимущества“ към образователния език и „специфичната езиково-комуникативна лексика и модели“ към специализирания език, елементите на всички други регистри/разновидности се появяват в професионалния език. Следователно концептуалното определяне на професионалния език като различен от специализирания език (както и от общия език и езика на обучението), разбирани като категории „регистър“ или „разновидност“ не трябва да се разглежда еднозначно.

Според подобна концепция професионалният език се явява смесица, специфичен преход между общия и специализирания език. Професионалният език има общоезикови характеристики, от една страна, и специализирани езикови характеристики, от друга, и освен това се определя и от свои собствени характеристики, които не могат да се разглеждат нито като общоезикови, нито като специализирани. Но не може да се допусне, че той е отделна разновидност или регистър и тази разновидност не може да бъде достатъчно обоснована нито от концептуална, нито от емпирична гледна точка и такава аргументация не би могла да се илюстрира с достатъчно на брой релевантни признаци.

Професионалната комуникация като алтернатива

С оглед на проблемите при разграничаването, терминът, както и понятието професионален език не биха могли да се използват коректно; те могат да се заменят с професионална комуникация (Roelcke, 2020, p. 7). Тя е спе-

цифична форма на професионално общуване, която, освен че има за цел да осигури човешката дейност, може да се характеризира със специализация не само в една област, а в няколко. Професионалната комуникация се основава на различни разновидности или регистри, в допълнение към общия и образователния език, но преди всичко на специализирания.

При разглеждането на професионалната комуникация могат да се разграничат конкретни концепции или модели: на първо място, системният лингвистичен инвентарен модел, който се отнася по-специално до езиковите и нееезиковите знакови системи, на второ място, прагматичният контекстен модел, в рамките на който се разглеждат текстовете на професионалната комуникация и техните езикови и нееезикови контексти, и накрая, когнитивният лингвистичен функционален модел, в центъра на който са самите продуценти и реципиенти.

Професионални езикови компетентности като пример

Многообразието от различни специализирани понятия, които играят роля в контекста на професионалната комуникация, може лесно да се илюстрира с пример от професионалното всекидневие. Посоченият пример е от каталога с учебни цели на Telc GmbH за езикови курсове с професионална насоченост. Те, от своя страна, имат за основополагащи дейностно ориентираните принципи на актуализираната през 2017 г. Обща европейска референтна рамка за чуждоезиковото изучаване, обучение и оценяване (Trim, North, Coste, 2017). Както се вижда от таблица 1², дейностно ориентираните езикови стратегии обхващат не едно, а множество домейни.

² Превод мой, Б.а.

Таблица 1: Kann Rechte und Pflichten als ArbeitnehmerIn und zu betriebsinternen Regelungen (Може да разбира правата и задълженията си като нает работник във вътрешнофирмени правилници)

Berufsbezogene Handlungsfelder Професионални дейности области	Übergreifende Handlungsfelder Извънпрофесионални дейности области
I. Arbeitssuche und Bewerbung Търсене и кандидатстване за работа II. Arbeitsantritt Постъпване на работа III. Arbeitsalltag: innerbetriebliche Kommunikation Umgang mit Dissens und Konflikten Работно всекидневие: вътрешнофирмена комуникация и подход при различия в мненията и конфликти IV. Arbeitsalltag: Außenkontakte Работно всекидневие: външни контакти V. Regularien am Arbeitsplatz Правила на работното място VI. Berufliche Aus-, Fort- und Weiterbildung Професионално образование и повишаване на квалификацията VII Wechsel/Beendigung des Arbeitsverhältnisses Промяна/Прекратяване на трудовото правоотношение	A. Gestaltung sozialer Kontakte am Arbeitsplatz Създаване на социални контакти на работното място B. Umgang mit Dissens und Konflikten, C. Realisierung von Gefühlen, Haltungen und Meinungen Подход при различия в мненията и конфликти, действия и мнения D. Austausch von Informationen Обмен на информация

Източник: Bärenfänger, Nitsche, Plassmann (2019, p. 45).

По нататък в каталога с учебни цели е налице пример с конкретна ситуация от споменатия тематичен кръг, като дескрипторът предполага изброени компетентности относно езикови стратегии и неезикови знания.

Таблица 2: Mit dem Vorgesetzten das Einstellungsgespräch führen
(Разговор при назначаване с прекия началник)

7.1 Kann mit der/dem Vorgesetzten Informationen über die Einstellungsbedingungen austauschen. ³ (Може да обменя информация за условия при назначаване на работа с прекия си началник)		
Textsorte/Kommunikationsform (Вид текст/Форма на комуникация) Einstellungsgespräch (Разговор при назначаване) Aktivität (Дейност) interaktiv mündlich (устно взаимодействие) PartnerInnen (Партньори) Mitarbeiter/in – Vorgesetzte/r (Сътрудник-Началник) Register (Регистър) formell/informell (официален/ неофициален)	Kann mit der/dem Vorgesetzten beinahe mühelos spontan und fließend Informationen über die Einstellungsbedingungen austauschen; der Grad an Formalität ist den Umständen angemessen. (Може да обменя с прекия си началник спонтанно, гладко и почти без усилия информация за условията на назначаването. Степента на официалния стил се определя от обстоятелствата.)	C1
	Kann mit der/dem Vorgesetzten relativ spontan und fließend Informationen über die Einstellungsbedingungen austauschen; der Grad an Formalität ist den Umständen angemessen. (Може да обменя с прекия си началник относително спонтанно и гладко информация за условията на назначаването. Степента на официалния стил се определя от обстоятелствата.)	B2
	Kann mit der/dem Vorgesetzten mit einiger Sicherheit grundlegende Informationen über die Einstellungsbedingungen austauschen, muss aber möglicherweise um Wiederholung bitten, falls zu schnell gesprochen wurde. (Може да обменя с прекия си началник с относителна сигурност основна информация за условията на назначаването, но ако се говори твърде бързо е възможно да помоли да се повтори.)	B1
	Kann mit der/dem Vorgesetzten in kurzen Sätzen und einfachen Wendungen ganz grundlegende Informationen über die Einstellungsbedingungen austauschen, sofern die Möglichkeit besteht, um Wiederholung bzw. um Hilfe beim Formulieren zu bitten. (Може да обменя с прекия си началник основна информация за условията на назначаването с кратки изречения и прости изрази, ако има възможност, моли да се повтори или да му се помогне при изказа.)	A2

Източник: Bärenfänger, Nitsche, Plassmann (2019, p. 44).

³ Превод мой – Б.а.

В двете таблици ясно се вижда, че за да се участва активно в зададения тематичен контекст са нужни компетентности относно специализирана работна среда, както и общи езикови умения според съответстващото ниво на владееене на чуждия език. Умението „Говорене“ („Produktion mündlich“, GeR 2005) е заменено с „Говорни дейности и стратегии“, което предполага както по-голяма свобода в избора на езикови и комуникативни изразни средства, така и с други, по-широко ориентирани към контекста и конкретната работна ситуация стратегии. За разлика от досегашните изисквания, в актуализираните дескриптори откриваме конкретно назоваване на ситуацията и възможности за нейното вариране, както и възможните роли на партньора в диалога, както и стилистичния регестър. Във втората колона на таблица 1 са изброени и тематични акценти, които надхвърлят конкретния контекст на работната микросреда и изискват от обучаемия стратегии за дейностно ориентирана комуникация в по-широко социално поле. Този пример доказва необходимостта от по-многобройни компетентности и стратегии за комуникация в работна и ежедневна социална среда. В тях влизат както т.н. *soft skills*, така и умения за дейностно ориентирана межкултурна комуникация. Видно е, че необходимите специализирани понятия са само една малка част от цялостното чуждоезиково дейностно ориентирано поведение (Арсениев, 2022, с. 34).

Тенденции в професионалната комуникация

Подходът, при който се изхожда от професионалната комуникация, а не от професионалния език, не само позволява диференцирано регистриране на езиковите действия в контекста на усвояването, но също така и да се опишат актуалните тенденции на развитие в тази област.

Съгласно Рьолке (Roelcke 2017, pp. 14-15) те могат да се обобщят като динамизиране, диференциране и децентрализиране на професионалната комуникация и са свързани с други тенденции при развитието ѝ в немско-езичния свят днес, като: а) сциентизация, механизация и институционализация; б) трансдисциплинарност и информационен плурализъм; в) интернационализация и мултикултурализъм. Всички тези тенденции се ръководят от комуникативните максими за уместност, качество и модалност Грайс (Grice, 1975, dt 1993, цит. в Roelcke, 2020, p. 13) като са подчинени и следват принципа на комуникативната ефективност.

Заклучителни бележки

Моделът на професионалния език се оказва недостатъчен, докато моделът на професионалната комуникация, който се основава на общите, об-

разователните и различните специализирани езикови разновидности, е подходящ за схващане и структуриране на сложните взаимоотношения на езиковите действия в контекста на научаването.

Така професионалната комуникация отново показва характеристики на изключително сложно явление, което е свързано със значителни езикови предизвикателства. Справянето с тях трябва да бъде основна цел на всички, които като преподаватели или учаци се занимават с „езика и комуникацията в професионалното образование и обучение“ (Efing, Kiefer, 2018, p. 169). Разнообразните дидактически последици, които могат да се извлекат от това наблюдение, изискват по-нататъшно обсъждане, което трябва да се проведе не само интердисциплинарно, но и трансдисциплинарно.

Използвана литература

- Арсениев, С. (2022). Преводни еквиваленти в метаязика на финансовата отчетност на български и руски език. Автореферат на дисертационен труд *Переводные эквиваленты метаязыка финансовой отчетности на русском и болгарском языках*, ЮЗУ „Неофит Рилски“. (Arseniev, S., 2022, *Prevodni ekvivalenti v metaezika na finansovata otchetnost na bulgariski i ruski ezik. Avtoreferat na disertatsionen trud Perevodnie ekvivalenti mjatajazika finansovoi otchetnosti na ruskom i bolgarskom jazjikh*“, YUZU „Neofit Rilski“).
- Bärenfänger, O., Nitsche, N., Plassmann, S. (2019). Berufsbezogene Deutschsprachförderung Lernziele Spezialberufssprachkurse A2 und B1. Basisberufssprachkurse B2 und C1, Telc GmbH, Frankfurt am Main: Bundesministerium für Arbeit und Soziales.
- Efing, Ch., Kiefer, K-H. (2018). Vermittlungsaspekte fach- und berufssprachlicher Kompetenzen, in Roche, J., Drumm, S. (ed.) *Berufs-, Fach- und Wissenschaftssprachen*, Tübingen: Narr, p. 168.
- Efing, Ch. (2014). „Berufssprache & Co. Berufsrelevante Register in der Fremdsprache. Ein varietätenlinguistischer Zugang zum berufsbezogenen DaF-Unterricht, in *Informationen Deutsch als Fremdsprache*, 41, pp. 415-444.
- Glaboniat, M., Müller, M., et al. (2005). *Profile Deutsch. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen*. Berlin und München: Langenscheidt.
- Grice, H. (1993). Logik und Konversation, in Meggle, G. (ed.), *Linguistik und Philosophie*, Frankfurt am Main: Athäneum Verlag, pp. 34-35.
- Kniffka, G., Roelcke, T. (2016). *Fachsprachenvermittlung im Unterricht*, UTB: Paderborn.
- Roelcke, T. (2017). *Dynamisierung – Differenzierung – Dezentralisierung. Tendenzen beruflicher Kommunikation im Deutschen am Beispiel der Verord-*

- nung über Berufsausbildung zum Kraftfahrzeugmechtroniker und zur Kraftfahrzeugmechtronikerin, in Glottotheory 8, 155-170.
- Roche, J., Drumm, S. (2018). Deutsch als Bildungs- und Wissenschaftssprache, in Roche, J., Drumm, S. (ed.), Berufs-, Fach- und Wissenschaftssprachen, Tübingen: Narr, pp. 131-144.
- Roelcke, T. (2020). Berufssprache und Berufliche Kommunikation – eine konzeptionelle Klärung, Sprache im Beruf, 1(3), pp. 3-17, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Trim, J., North, B., Coste, D. (2017). Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen, Stuttgart: Ernst Klett Sprachen.

COMPETENCES IN SPECIALISED GERMAN AND IN THE PROFESSION

Seniour Lecturer Silvia Vasileva, PhD
Department of Foreign Languages and Applied Linguistics
Faculties of International Economics and Politics
University of National and World Economy
e-mail: s.vasilyeva@unwe.bg

Abstract

The article addresses the problem of how competences in a working environment in foreign language learning are combined in the concept of professional communication. It is distinguished from the notions of specialized and professional language by describing the linguistic and extra-linguistic skills needed for a specific work situation. For this purpose, a sample work situation is described by means of GeR descriptors defined for each level. Attention is drawn to the updating of the Common European Framework of Reference for Languages and the extension of the concepts of 'speaking', 'writing', 'reading' and 'listening' to 'skills and strategies' for these four skills. Finally, mention is made of the most important trends in professional communication according to some well-known researchers: dynamisation, differentiation and decentralisation in language learning processes in work environments.

Keywords: German language, professional competences, specialisation

JEL: A23, Y80